

Jordi Tiñena

EL GRUMET DE LA SUÏSSA

~1900. Panoràmica general de la Rambla de Sant Joan a principis de segle XX. Acolorida. Feta des de la Rambla mateix, una mica més avall de la cruïlla amb Sant Francesc. Entre la doble filera de plàtans joves, com si fos una pista d'aterratge, s'hi pot distingir fàcilment l'estàtua de Roger de Llàuria al lluny. En primer terme, un grup de xiquets amb brusot i gorra, i uns homes amb uniforme, com si fessin cua per entrar a l'urinar,, i algun passavolant. Al darrera, l'anunci pintat a la paret de la vaqueria LA SUIZA.

“Mira que ets carallot! Tanta estona esperant, que si poseu-vos bé, que si no us tapeu, que si no us mogueu, mireu a la càmera i no feu el ruc, i quan arriba l'hora t'agafa la pixera. Doncs ara ja has fet tard i no surts.”

Que si me'n recordo? Com no me n'he de recordar si el Cisquet m'ho va refregar pels morros fins que va ser Sant Joan. I encara m'ho hauria refregat més si no hagués desaparegut llavors. Ell no la va arribar a veure, la foto; però sabia que hi sortia i sabia que jo no perquè sempre he tingut la bufeta petita. També hi sortia el Jaumet, que és el que més es coneix perquè té un aro a la mà, i el Tòfol, que és el més alt, i el Peret, amb un cistell al braç, i l'Angeleta, amb el vestit rosa. Però de fet, jo també hi surto, dins de l'urinari, encara que es millor que no se'm vegi. I ara crec que vaig tenir sort perquè tots ells s'han mort abans i jo em penso que és perquè aquell dia vaig tenir ganes de pixar i no vaig sortir a la foto. Una rucada? Que potser ho sap ningú si la mort mira fotos?

El Cisquet s'estava a la LA SUIZA, dormia darrera del petit taulell i duia la llet a les cases que no volien o no podien enviar ningú a buscar-la. Jo era encara massa petit i no em volien enlloc, així que l'acompanyava i li vigilava el carretó mentre ell pujava la llet als pisos. I l'envejava perquè ell podia veure les cases per dins i conèixer aquella gent i jo m'havia d'accontentar amb les seves explicacions. Devia explicar-me moltes mentides, és clar, però jo llavors me'l creia i esperava que s'embarqués per ocupar el seu lloc a la vaqueria. Perquè el Cisquet només pensava a embarcar-se i anar a fer fortuna. Per això els dies de festa se n'anava al port i es passava les hores mirant els grans velers i vapors ancorats, explicant-me la diferència entre una fragata i una goleta, i dient-me el nom dels pals i les veles. I tot li venia de dur la llet a casa del vell Romeu, que havia fet fortuna a Cuba i havia tornat per fer de senyor a Tarragona. “Jo també en faré una casa amb tribuna a la Rambla,” deia convençut.

El senyor Mateu, l'amo de LA SUIZA, se'n reia, però jo me'l creia, el Cisquet. Perquè, com deia ell, “el senyor Mateu només sap de vaques i no ha vist el món per un forat, i el senyor Romeu s'ha fet ric a Cuba.” A més, se n'explicaven tantes coses, del senyor Romeu! Deien que una vegada, mentre navegava de nit amb la fragata *Montserrat* del capità Mirambell, a l'altura de les illes de Cap Verd va girar-se temporal i les ones i el vent abatien el barco a babord cap a un altre veler que navegava en rumb contrari arrossegat pel

corrent i que quan gairebé eren a tocar el *Montserrat* va balancejar-se bruscament amb violència de manera que el senyor Romeu, que era a l'amura de babord, va sortir disparat amb tan bona fortuna que va caure a la coberta de l'altre barco. I diuen que llavors va saber que es faria ric. I se'n féu, i tant! És clar que també explicaven se n'havia fet traficant amb esclaus africans i xinesos a les ordres del cubà Conde de Ibáñez, amb qui havia entrat en contacte gràcies al vilanoví Francesc Abellà; i que quan tornà carregat de duros a Tarragona fou després que s'abolís l'esclavatge i ell ja tenia les butxaques ben plenes, cap al 1875. Els més benèvols ho negaven i s'inclinaven per la teoria que havia fet els diners amb una petita botiga enganyant a déu i a sa mare, fins que s'associà amb un pilot maonès de poca fortuna i compraren un pailebot que armaren a Cienfuegos. Tanmateix, afegien que el pailebot acabà fent viatges entre la costa occidental d'Àfrica i les Bahames carregat d'esclaus per vendre. Així que d'una manera o d'altra, el senyor Romeu no era l'indiano, sinó el negrer. Almenys en veu baixa.

El Cisquet, però, no s'ho creia. I jo tampoc. Perquè d'històries com aquesta se n'explicaven moltes i ves a saber. No, és clar que no, el senyor Romeu no surt a la foto. Com hi havia de sortir si a l'hora que la van fer devia ser al seu negoci ben capficat a fer calaix!

El Cisquet el defensava sempre i s'enfadava si en sentia malparlar. Tots els dies li duia la llet a casa amb l'esperança de veure'l, però el senyor Romeu sortia d'hora i el Cisquet sempre feia salat. I encara que hi hagués anat més aviat tampoc no l'hauria vist perquè la minyona no l'hauria deixat passar. Fins que un dia demanà permís al senyor Mateu i sortí de la vaqueria a primera hora amb la intenció d'esperar l'indiano a peu de Rambla. "L'he vist sortir, em digué, i jo que m'he tret la gorra i me li he plantat al davant. Ho tenia tot molt ben pensat, no creguis, que fa dies que hi rumio. I ell ha volgut passar-me pel costat i jo que me li he tornat a posar davant, que avui no se m'havia d'escapar. I ell em diu: què cony fas? I jo: senyor Romeu, que jo vull anar a Amèrica a guanyar-me la vida, que aquí no hi tinc res a fer. I he pensat que vostè que coneix tanta gent i hi ha anat i n'ha vingut tantes vegades, doncs que potser podria posar-me en un barco i així podria pagar-me el passatge. Sóc treballador i puc fer el que em diguin, li he deixat anar d'una tirada per por d'entrebancar-me i perdre el fil." I llavors? "S'ha posat a riure, però de seguida m'ha mirat molt sèrio i m'ha dit que el viatge és molt llarg i la mar molt gran i que potser em marejaria. I jo: ja se'm passarà. I ell ha tornat a riure i després s'ha tocat la barba i m'ha assenyalat amb el dit. Ets decidit, oi?, ha dit. Doncs veurem què s'hi pot fer. Però has de tenir paciència." I el Cisquet estava molt content perquè ja comptava que aviat s'embarcaria. I jo també estava molt content perquè ja em veia ocupant el seu lloc a la vaqueria.

A partir d'aquell dia ja no en va tenir prou d'anar al port a veure els barcos. Ara dedicava el temps lliure a oferir-se als mariners per fer encàrrecs i petites feines a canvi que el deixessin pujar a bord, tafanejar pels racons i sentir-los parlar. Poc després va aconseguir una vella gorra blau marí i un pantaló de loneta i va començar a caminar pel carrer amb un

balanceig estudiat. I a explicar històries, les mateixes que sentia: històries de naufragis i de grans temporals, de ports i ciutats llunyanes, d'abordatges i varades. Jo me l'escoltava embadalit. Des que pujava als grans velers i vapors amarrats al port, jo ja no l'acompanyava perquè havia d'esperar-lo al moll i m'avorria. Però venia a buscar-me després.

Una tarda venia de comprar tabac per al senyor Mateu i va trobar-se el senyor Romeu al carrer de l'Hospital; va aturar-se en sec, però no es va atrevir a parlar-hi, es va limitar a treure's la gorra i a mirar-lo. Però ves per on el senyor Romeu va recordar-lo i va aturar-s'hi un moment. "Encara et vols embarcar?," deia que li va dir. "Sí senyor, i tant." I va contar-li que sempre anava al port i se sabia el nom de tots els aparells. "Pregunti senyor, ja ho veurà." I deia que sí que ho va fer, que li va preguntar pel bauprès, el masteler de gàbia, la cofa i l'escandalosa. I que va quedar molt satisfet amb les seves respostes. I que llavors va dir-li que li buscava un barco, però que no seria abans de l'estiu. Que ja el faria cridar a la vaqueria. Ah, i que continués aprenent. El Cisquet no cabia dintre de la pell!

Llavors la seva gorra blau marí i els pantalons de loneta que vestia els dies de festa ja s'havien fet famosos a la Rambla, com el seu caminar a llocs de les ones imaginàries. Així que sovint el cridaven els homes que seien a les cadires del carrer per preguntar-li quins barcos eren a port i s'hi havia atracat aquest o aquell altre o s'hi faltava gaire per acabar de carregar un tercer. No, els homes no se'n reien del Cisquet. Els xiquets sí, però ell no en feia cas. Se sentia tan immensament superior amb els seus pantalons i els seus coneixements mariners! Però els homes no, potser somreien del seu balanceig, però se'l prenién molt seriosament. Perquè el Cisquet ho sabia tot, del port. I perquè mirant el cel, sabia dir si hi hauria temporal de llevant o entraria la mestralada. I no s'equivocava pas més que el freret. Però així i tot, van començar a dir-li *el grumet de la suïssa*. I ell s'ho va prendre bé, perquè va dir "pitjor hauria sigut que m'haguessin posat *el grumet de la vaqueria* o el del la *llet*, i encara pitjor el de la *mala llet*. Però el de *La Suïza*, fins i tot està bé perquè sembla el nom d'un barco, no?"

Al senyor Mateu, però, tot plegat no li agradava gens. Es queixava que el Cisquet es distreia de la feina i el renyava dia sí dia també, amb raó. Fins que se li'n va omplir el pap i el va fer fora de la vaqueria. I jo em vaig enfadar amb ell perquè l'havien despatxat i jo encara era massa petit i el senyor Mateu no m'hi havia volgut. En canvi ell de seguida va trobar nou cau on entaforar-se. I tot gràcies al Ton Bolina que va parlar amb el senyor Roca i va dir-li "au, va, que és per culpa nostra". I era veritat, que ho era. A partir d'aquell dia el Cisquet va dormir damunt d'una màrrega tirada al darrera del taulell del Cafè *Framboyán*, una mica més amunt de LA SUIZA.

Al cafè del senyor Roca s'hi aplegaven una bona colla d'indians sense fortuna; gent que havia anat amunt i avall sense sort. Ell mateix s'havia establert a Santiago durant quinze anys amb una petita botiga que mai no va ser gran i que després de vendre-la va donar-li el just per tornar i posar el petit cafè a la Rambla. El més petit de tots, més que El *Dorado*, que La *Peña*, el *Petit Versailles* o el *Gran Cafè de Tarragona*. Més petit, però amb un nucli de clientela fixa i còmplice, unida pel fracàs i per l'enyorament. Perquè aquí no hi venien els

senyors Romeu o Serra, cap dels que havien tornat rics. El *Framboyán* era dels perdedors, dels que no havien sabut espolsar-se la son de les orelles i havien hagut de tornar amb el cap cot. Aquí s'hi podia sentir l'espanyol dolç de les Antilles si hi havia el Joan Farigola, que els arrossegava tots després d'agafar la guitarra i cantar una guaratxa, o escoltar històries d'amor apassionat i de bregues ferotges; narracions de viatges o duríssimes contalles d'esclaus, si aconseguïen convèncer don Manuel Ros, que havia estat capatàs en un ingenio, perquè parlés. Tots ells es van conjurar per mantenir el Cisquet després que el Ton Bolina els cridés a l'ordre. Ell era l'únic mariner de la colla i se'n sentia responsable perquè fou ell qui el féu entrar per primer cop al *Framboyán*. Li havia fet gràcia la voluntat amb que el Cisquet es prenia el somni d'anar a Amèrica, la seriositat amb que es feia l'embarcat i l'interès amb que aprenia; i un dia va abordar-lo a la porta del cafè, quan ell tornava a la vaqueria, i va dir-li: "Xiquet, posa en fatxa el carretó i contesta: ets tu aquell que li diuen *el grumet de la vaqueria*?" "I qui m'ho pregunta?", va fer el Cisquet, que havia sentit una resposta així a la coberta del vapor *Francolí*. A l'home va fer-li el pes la resposta i va seguir-li la veta. "El Ton Amorós, de malnom Bolina perquè m'agradava ser a proa en rumb de cenyida, sobrecàrrec de la *Lleugera*, la fragata més ràpida que ha navegat pels mars. I ara, digues: És cert que vols embarcar-te i busques barco?" "Sí, senyor". "Doncs passa, que primer t'hem d'examinar". El Bolina va fer-lo entrar al cafè i va seure davant d'ell. I de seguida va començar a fer-li preguntes sobre els vents, les veles, els rumbos i les parts del barco. I el Cisquet contesta que contestarà i el Bolina i els seus amics amb un pam de nas. Des d'aquell dia fins que el senyor Mateu va fer-lo marxar de la vaqueria, fart que arribés sempre tard i deixés la feina a mitges, el Cisquet va passar tots els dies pel *Framboyán*. Així que quan el van despatxar, l'ex-sobrecàrrec se'n sentí responsable. Ara el Cisquet dormia al cafè, l'escombrava i el fregava, traginava caixes i algun cop el deixaven servir a la barra. El sou li pagaven entre tots. I com que en realitat el senyor Roca el necessitava poc, treballava menys que a la vaqueria i tenia més temps per rondar el port els matins d'activitat i escoltar les històries del Bolina i els seus a les tardes.

Va ser molt poc després de Setmana Santa que va embarcar-se per primera vegada. L'oportunitat va donar-li el Farigola a través d'un cunyat seu, després que el Bolina insistís molt. A bord del llagut del patró Carranza en un cabotatge a València, el Cisquet féu el seu bateig de mar com a noi de bord i en tornà com si hagués travessat l'oceà, més convençut que mai que havia d'embarcar-se cap a Cuba. De res no hi valgueren els peròs dels del *Framboyán*, els advertiments que la travessia de l'Atlàntic no tenia res a veure amb la plàcida navegació costanera, ni els seus consells que a Cuba ja no hi havia res a fer. El Cisquet volia fer les amèriques.

Jo també ho volia, perquè, perduda LA SUIZA, aspirava a substituir-lo al *Framboyán* tan aviat com marxés.

A mitjan maig salpava de Tarragona amb destí a La Havana el vapor *Elisenda* amb un carregament d'oli, vi i fruits secs, i el Cisquet havia decidit embarcar-s'hi. Primer va dir-ho al Bolina, però aquest va voler-li treure del cap: "Espera't una mica, home, encara ets

massa jove”. I aviat va veure que no en trauria res. En aquell moment estava ben convençut que el vell mariner ja havia fet per ell tot el que podia. D’ell ho havia après tot sobre la ruta d’Amèrica, sabia quan durava la navegació, en coneixia els rumbos, els vents i els corrents, i creia conèixer els treballs i la vida a bord. L’ex-sobrecàrrec, d’altra banda, tampoc no l’hauria pogut ajudar encara que hagués volgut. Una cosa era fer-lo entrar de favor en un llagut i una altra enrolar-lo en un mercant transatlàntic. Tanmateix, ell ho tenia ben ficat al cap. Baixava cada matí al port, on el coneixia tothom, i cercava la manera d’embarcar-se. Havia intentat ajudar a carregar i estibar la mercaderia amb l’esperança de fer-se visible, però els estibadors, primer, i els tripulants del vapor, després, l’havien apartat sense contemplacions. “Cisquet, no fotis! No destorbis!”. I va haver de conformar-se a tenir el càntir sempre ple i a mirar-se el barco des de terra. Llavors va provar de parlar de nou amb el senyor Romeu. Però els dies passaven sense que pogués veure’l. Havia anat a casa seva i al despatx, però mai no havia passat de la porta. El senyor Romeu, o no hi era o estava enfeinat. “És que m’ho va prometre”, deia ell. “Doncs ja et farà cridar”, li contestaven. Així que va decidir anar-lo a trobar al carrer com havia fet la primera vegada. I aquí topà amb el senyor Roca. Perquè al senyor Romeu li agradava matinar i per trobar-lo havia de sortir del cafè molt aviat, cosa impossible sense el permís del cafeter, ja que del *Framboyán* només es podia sortir per la porta de la Rambla o a través del pis de dalt on vivia la família Roca. I les dues portes estaven ben tancades amb clau. I tant l’única finestra que dava al carrer com el finestró del darrera estaven ben fermats per dins amb unes peces de fusta amb passadors i candaus. “Primer la feina, Cisquet”.

I el vapor gairebé estava llest. El diumenge el Cisquet va mudar-se. Tan aviat com va acabar la feina al cafè, va mudar-se i va posar-se a l’aguait a la porta. Fins passat el migdia la Rambla no es va animar. Les cadires van ocupar-se, el passeig es va anar omplint de colles i famílies passejant, i els cambriers dels bars van començar a anar de bòlit. Però ell no passava. No el va veure fins prop de la una, que pujava amb la seva dona, ben endiumenjats. No va gosar acostar-s’hi, tanmateix i els va seguir a distància esperant una oportunitat. El senyor Romeu i la seva dona van anar a tocar ferro i després de parlar breument amb una altra parella, van girar cua i van baixar Rambla avall fins al portal de casa seva. Allí la senyora va entrar i el senyor Romeu va continuar fins al bar de l’Hotel d’Europa. I el Cisquet no s’ho va pensar més i va plantar-se-li al davant. “Bon dia, senyor Romeu. El dimecres salpa l’*Elisenda* cap a Cuba i com que vostè va dir-me que podria embarcar-me...” Al senyor Romeu, però, aquest cop no li agradà gens que l’abordés mentre prenia el vermut i va treure-se’l del damunt sense contemplacions. “Que no ho veus que ets un marrec maleducat? Que et penses que no tinc res més a fer que preocupar-me de tu? Au, ves-te’n i no tornis.”

“Però m’ho havia promès!”, em deia el Cisquet gairebé a punt de plorar de ràbia. Jo penso que el senyor Romeu va fer malament, perquè una promesa és una promesa. A més, el Cisquet no era maleducat. I en sabia un niu, de mariner!

L'endemà va semblar que s'havia donat. No es va moure del *Framboyán* i cap de les històries de la colla del Bolina va treure-li la tristor dels ulls. S'estava a la porta amb la seva gorra blau marí i els pantalons de loneta, balancejant-se lleument i amb el posat concentrat. I quan ja al vespre va acceptar fer un vol amb mi vam anar fins al Balcó i va dir-me assenyalant la mar: "jo sé que he de travessar-la". El dimarts al matí, després de fer la feina, va desaparèixer per no tornar més. Llavors només el vaig trobar a faltar jo. Al cafè van pensar que havia baixat al port, com sempre. I quan va ser l'hora de menjar i no va comparèixer van suposar que l'havien convidat a dinar i van dir "deixem-lo en pau, ja se li passarà." Però si haguessin mirat el seu racó darrera del taulell haurien vist que s'havia endut el vell sac de mariner que li havia regalat el Bolina.

Ningú no el va buscar, doncs, i ell passà les hores esperant que es fes fosc per buscar l'ocasió de pujar a bord sense que el veiessin. Alguna vegada havia sentit explicar que els polissons els llençaven a l'aigua quan els descobrien a alta mar, però mai no s'ho havia cregut. Com havien de fe-ho! Així i tot no havia pogut evitar de preguntar-ho al Bolina i encara sentia la mossegada del ridícul ben viva a la carn. També li havien dit que els pirates venien els xiquets capturats a reietons africans, capaços de pagar grans quantitats per un jove esclau blanc. I el que més l'esfereïa: que se'ls ficaven al llit. El Bolina havia rigut: "si no tenen llits, home!" I havia dit que ja no n'hi havia, de pirates per aquelles aigües, però que n'hi havia hagut i molts. I li havia explicat que ell havia conegut un mariner de primera que havia navegat a bord del *Panda* amb Pere Gispert, traficant d'esclaus i pirata, abans que el capturessin els guardacostes americans i l'executessin.

A mitja tarda vaig acostar-me al port convençut que l'hi havia de trobar. Llavors l'*Elisenda* ja era a punt i davant seu el moll estava buit, en contrast amb la resta, ple de bótes esteses i carretes amunt i avall. Va alegrar-se molt de veure'm i després de dir-me els seus plans va demanar-me que l'ajudés. "Només he de vigilar?" "Només si no vols venir", va respondre molt sèrio. "I és clar que no. El que vull és agafar el teu lloc al *Framboyán*". El Cisquet hi va estar d'acord. Crec que preferia anar-se'n sol que haver de carregar amb mi. Però em va agradar que se sentís obligat a oferir-m'ho. Poc abans que fosquegés va fer-me prometre que aniria al cafè i els explicaria què havia fet. "I els dius adéu a tots de part meva, especialment al Bolina. I li dius que ja tindrà notícies meves. M'ho promets, eh?" Ves amb què em sortia, ara! Que no ho veia que si volia ocupar el seu lloc havia d'anar-hi per força i contar-ho tot? Eren els nervis, que se'l menjaven. No podia parar quiet ni un moment. Per no cridar gaire l'atenció havia decidit no moure's de lloc, sense adonar-se que era justament allò el que el feia estrany i que els qui estaven acostumats a veure'l una mica pertot arreu havien de notar el canvi; però tot i aquest propòsit no parava de moure's sense canviar de lloc, i peus i mans anaven de bòlit. Quan la foscor podia haver fet sospitosa la nostra presència, vam recular i vam amagar-nos darrera del tinglado del moll de costa i vam esperar que fos nit tancada. Ja no vam parlar més fins que el Cisquet va creure que havia arribat l'hora. Llavors va donar-me la mà i va dir-me que si es feia ric se'n recordaria de mi quan tornés. "I ara som-hi. Segueix-me i no facis soroll." Poc a poc vam anar acostant-nos

al moll de llevant per la banda de dalt fins que vam ser a l'altura del vapor. Llavors vam deixar-nos caure sobre un vagó de tren i vam quedar-nos allí un moment. Si algú havia sentit el soroll, no en féu cas. Minuts després érem a terra just davant de la proa del vapor. No es veia ningú. El Cisquet va xiuxiuejar: "Mut, entens? Adéu, ens veurem quan torni." I va somriure. Després va arrossegar-se lentament pel moll fins a tocar l'amarra d'estribord i va començar a enfilars'hi. Jo sentia que el cor em batia violentament. Entre el moll i el vapor potser hi havia una desena de metres o potser més, l'amarra descrivia una corba suau amb el Cisquet avançant lentament amb el sac a l'esquena apuntant al mar. Cap a la meitat va aturar-se potser un parell de minuts. Després va reprendre l'ascensió i de sobte van fallar-li les cames i va quedar-se penjant, intentant inútilment tornar a agafar l'amarra amb els peus. I al poc va caure a l'aigua amb un so sord, sense ni un crit. Mut, em vaig repetir esperant veure'l sortir de l'aigua al moll per provar-ho de nou. Però no sortia. Llavors vaig acostar-m'hi corrents. L'aigua era una lluna plana i fosca. El Cisquet no hi era.

I tant, que me'n recordo, d'aquesta foto! Veus, aquest és el Cisquet. Jo no hi surto perquè era dins de l'urinari. I ara penso que vaig tenir sort perquè tots ells són morts i potser és perquè aquell dia vaig tenir ganes de pixar i no vaig sortir a la foto. Una rucada? Que potser ho sap ningú si la mort mira fotos?

(Editat en motiu de la Trobada d'Escriptors del Camp de Tarragona del 14 d'abril de 2005. Ajuntament de Tarragona, 2005)